

Bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa các dân tộc tỉnh Điện Biên trong phát triển kinh tế du lịch và giáo dục truyền thống văn hóa

Hoàng Thị Liên*; Lê Thị Thu Hương*

ThS.Trường Cao đẳng Kinh tế - Kỹ thuật Điện Biên

Received: 30/11/2023; Accepted: 6/12/2023; Published: 18/12/2023

Abstract: Preserving and promoting the cultural identity of the Vietnamese people in general, and of the ethnic groups of Dien Bien province in particular, is a very important task to build an advanced and rich Vietnamese culture. national identity. Not only that, preserving and promoting the cultural identities of ethnic groups also has great potential to develop the local tourism economy and educate cultural traditions for the young generation.

Keywords: Preserving and promoting cultural identity, ethnic groups in Dien Bien province, tourism economic development, cultural tradition education.

1. Mở đầu

Bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa các dân tộc (PHBSVHCD) Tỉnh Điện Biên có ý nghĩa to lớn, khơi dậy lòng tự hào của mỗi dân tộc, góp phần đưa các dân tộc xích lại gần nhau cùng tiến bộ, chung tay xây dựng bảo vệ Tổ quốc. Không những thế, bảo tồn và PHBSVHCDT còn là tiềm năng to lớn để phát triển kinh tế du lịch (PTKTDL) và khơi dậy lòng tự hào dân tộc, GDTTLS hào hùng và truyền thống văn hóa hàng ngàn năm của ông cha ta.

Điện Biên là tỉnh địa đầu phía Tây Bắc của Tổ quốc, có vị trí hết sức quan trọng. Điện Biên đã ghi biết bao chiến công hiển hách của ông cha ta chống giặc ngoại xâm. Cùng kề vai sát cánh với các dân tộc khác trong cộng đồng các DTVN, suốt mấy nghìn năm lịch sử. Điện Biên là mảnh đất chung sống hòa bình của 19 dân tộc như: Thái, H'Mông, Dao, Kinh, Hà Nhì, La Hủ, Lô Lô, Si La, Phù Lá... cùng nhau đoàn kết góp sức mình vào sự nghiệp đấu tranh dựng nước và giữ nước, trong mấy nghìn năm lịch sử đó họ đã sáng tạo biết bao nhiêu GTVH tạo nên bản sắc văn hóa Điện Biên.

2. Nội dung

2.1. Tiềm năng to lớn về PTKTDL và giáo dục truyền thống lịch sử, văn hóa (GDTTLS, VH) tỉnh Điện Biên

Nằm ở vị trí chiến lược quan trọng, qua nhiều thời kỳ lịch sử đã để lại cho Điện Biên những di tích lịch sử có giá trị to lớn, như: Thành Tam Vạn, Thành Bản Phủ - Đền thờ Hoàng Công Chất... Bên cạnh những lợi thế về du lịch lịch sử, văn hóa, Điện Biên còn có thế mạnh về phát triển du lịch cộng đồng, du

lịch sinh thái, DLVH, ẩm thực. Nổi tiếng là các danh thắng, hang động đẹp, như: Hồ Pá Khoang, hồ Huổi Pha, động Pa Thom, động Khó Chua La, động Pê Răng Ky, Khu bảo tồn thiên nhiên Mường Nhé, các điểm nước khoáng nóng như U Va và Hua Pe, cảnh quan lòng hồ thủy điện Sơn La, đèo Pha Đin (một trong “tứ đại đỉnh đèo” nổi tiếng, hấp dẫn của vùng Tây Bắc), cao nguyên đá Tủa Chùa, A Pa Chải (ngã ba biên giới, điểm cực Tây của Tổ quốc)...

Tỉnh Điện Biên còn có tài nguyên thiên nhiên đa dạng với hơn 400.000ha rừng, nhiều loài động vật, thực vật; có nguồn nước rất phong phú với các hệ thống sông lớn (sông Đà, sông Mã, sông Nậm Rốm...), độ dốc cao, nhiều thác ghềnh; có cánh đồng Mường Thanh rộng tới 150km² nổi tiếng vùng Tây Bắc.

Đặc biệt, Điện Biên có nền văn hóa đậm đà bản sắc của 19 dân tộc anh em, trong đó đồng bào các DTTS chiếm gần 83% dân số. Bà con các dân tộc nơi đây giàu truyền thống cách mạng, đoàn kết, cần cù, đôn hậu và rất mến khách; văn hóa ẩm thực đa dạng, nhiều sản vật nổi tiếng... Để tận dụng, khai thác hiệu quả tiềm năng, thế mạnh về du lịch, Đảng bộ, chính quyền tỉnh Điện Biên đã tập trung lãnh đạo, chỉ đạo, triển khai nhiều chủ trương, giải pháp. Đặc biệt, ngày 07-5-2021, Tỉnh ủy Điện Biên ban hành Nghị quyết số 03-NQ/TU về phát triển du lịch tỉnh Điện Biên đến năm 2025, định hướng đến năm 2030. Nghị quyết xác định mục tiêu tạo đột phá, phát triển du lịch trở thành ngành kinh tế mũi nhọn, tạo động lực cho tăng trưởng và chuyển dịch cơ cấu kinh tế; xây dựng Điện Biên trở thành điểm đến du lịch hấp dẫn

của vùng Trung du và miền núi phía Bắc vào năm 2025,

2.2. Bảo tồn, phát huy BSVHCDT tỉnh Điện Biên trong PTKTDL và GDTTLS, VH cho thế hệ trẻ

BSVHCDT tỉnh Điện Biên hôm nay được hình thành và phát triển trong quá trình hình thành dân tộc. Bản sắc văn hóa dân tộc ở Điện Biên không chỉ là tài sản riêng của tỉnh, mà còn là tài sản của quốc gia, góp phần phản ánh một cách tập trung nhất, tiêu biểu nhất của BSVH Việt Nam. Cùng với thời gian các giá trị kết tinh trong BSVH như một dòng chảy âm thầm, lặng lẽ nhưng có khả năng to lớn, là điểm tựa, là cội rễ góp phần tạo nên sức mạnh cho Điện Biên nói riêng và dân tộc Việt Nam nói chung. Ngày nay, việc bảo tồn và phát huy BSVH còn mang lại tiềm năng to lớn trong khai thác, phát triển các sản phẩm du lịch trải nghiệm văn hóa cộng đồng, du lịch nghỉ dưỡng, văn hóa ẩm thực của đồng bào các dân tộc thiểu số của tỉnh Điện Biên và GDTTLS, VH cho thế hệ trẻ.

2.2.1. Bảo tồn và phát huy GTVH vật thể

* Văn hóa ẩm thực, là một yếu tố thể hiện khá rõ BSVH dân tộc. Ăn, uống là nhu cầu tất yếu của cuộc sống. Các dân tộc Điện Biên đều tìm kiếm, chế biến, sáng tạo ra những đồ ăn, thức uống và tổ chức bữa ăn theo cách của mình. Các món ăn của các dân tộc tỉnh Điện Biên đơn giản nhưng thể hiện được bản sắc dân tộc. Điện Biên nổi tiếng với các sản vật tự nhiên như: Mật ong, rượu sâu chít, đặc biệt là các loại gạo như gạo nếp cẩm, gạo tám thơm vừa trắng vừa dẻo của cánh đồng Mường Thanh. Bên cạnh đó còn có các món ăn độc đáo của các dân tộc như dân tộc Thái đen nổi tiếng với các món: Thịt lợn bản gói lá chuối, gà đồ, cá chép nướng, lạp trâu, thịt trâu gác bếp, măng đắng, cơm lam, xôi màu... những món ăn này được chế biến từ những nguyên liệu sẵn có thường ngày nhưng dưới bàn tay khéo léo của đồng bào dân tộc Thái, đã trở thành món ăn với mùi vị và màu sắc đặc trưng, độc đáo, mang đến nét riêng của văn hóa ẩm thực dân tộc Điện Biên.

Trang phục: Điện Biên là một tỉnh miền núi có 19 dân tộc anh em cùng sinh sống. Nhưng mỗi dân tộc dù là dân tộc ít người hay đông người thì cũng đều có trang phục truyền thống riêng của dân tộc mình. Các dân tộc đã sáng tạo nhiều trang phục phong phú, đa dạng, giàu bản sắc, là những di sản quý giá đã được bao thế hệ gìn giữ, trao truyền của cộng đồng các dân tộc Điện Biên. Mỗi dân tộc có sắc thái trang phục đặc trưng riêng, giản dị chân phương như dân tộc Tày với chiếc áo dài màu đen cùng với dải thắt lưng mềm mại duyên dáng làm tôn thêm vẻ đẹp của những người phụ

nữ. Cắt may cầu kỳ, thêu thùa sắc sỡ, họa tiết công phu và kèm theo nhiều vật trang trí, trang sức đa dạng của trang phục phụ nữ dân tộc H'Mông. Trang phục phụ nữ H'Mông không khoe vẻ đẹp cơ thể qua kỹ thuật cắt khâu, làm nổi rõ đường nét thân hình như trang phục phụ nữ Thái mà chủ yếu thể hiện vẻ đẹp ở các mô típ trang trí và màu sắc hoa văn. ...

Nhà ở: Nhà ở là nơi con người tạo ra để cư trú, dân tộc nào cũng làm nhà để ở. Do nhiều yếu tố quy định, nhà ở của các dân tộc rất khác nhau, tạo nên nét đặc trưng riêng của mỗi dân tộc. Sự khác nhau về nhà ở của các dân tộc khá đa dạng, từ kiểu kiến trúc, vật liệu xây dựng, các công năng cho đến cách thức và bài trí sử dụng. Do đó, văn hóa trong phương diện nhà ở cũng chứa đựng bản sắc văn hóa dân tộc. Kiến trúc nhà ở của các dân tộc phản ánh rõ nét tồn tại khách quan thể hiện ở kết cấu phù hợp với điều kiện tự nhiên hoặc nhằm khắc phục những khó khăn, sự khắc nghiệt của thiên nhiên (gió lạnh, sương muối, thú dữ...). Đồng thời, kiến trúc nhà ở của các dân tộc thiểu số Điện Biên còn mang ý nghĩa tâm linh, quan niệm tín ngưỡng sâu sắc. Ở Điện Biên cộng đồng các dân tộc thường kiến thiết nhà ở theo các loại hình như nhà sàn bằng gỗ hay nhà sàn tre nứa lá, nhà vách gỗ ván phản ánh thể giới quan, nhân sinh quan, cách tư duy lối sống, lý tưởng thẩm mỹ của mỗi dân tộc thể hiện qua cách chọn đất, hướng đất để dựng nhà, số lượng và phân bố các cột kèo, hình thù mái nhà, bố trí gian thờ, gian bếp, buồng ngủ của các thành viên trong gia đình, phòng tiếp khách. Tiêu biểu như dân tộc H'Mông và dân tộc Thái.

* *Bảo tồn các di tích lịch sử ở thành phố Điện Biên Phủ.* Với ý nghĩa, tầm quan trọng của chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ, nhằm bảo tồn phát huy giá trị di tích lịch sử Điện Biên Phủ, Tỉnh ủy Điện Biên đã ban hành Nghị quyết số 03-NQ/TU đề ra 3 nhiệm vụ trọng tâm: Rà soát, điều chỉnh, bổ sung xây dựng các quy hoạch, đề án; phát triển kết cấu hạ tầng du lịch (giao thông, cơ sở lưu trú, nhà hàng, khu vui chơi giải trí, mua sắm, tôn tạo các di tích lịch sử); phát triển sản phẩm du lịch (du lịch lịch sử, tâm linh; DLVH, sinh thái; du lịch nghỉ dưỡng, giải trí, chăm sóc sức khỏe).

2.2.2. Bảo tồn và phát huy GTVH phi vật thể

Ngôn ngữ và văn hóa luôn có mối liên hệ mật thiết với nhau. Ngôn ngữ là phương tiện giao tiếp xã hội thông qua tiếng nói và văn tự. Nhờ ngôn ngữ nói và ngôn ngữ viết mà văn hóa được truyền thụ từ thế hệ này sang thế hệ khác và cũng nhờ ngôn ngữ mà văn hóa được truyền tải từ quốc gia này sang quốc gia khác. Mặc dù ngôn ngữ giao tiếp chính của đồng bào

các tộc người thiểu số Điện Biên hiện nay là tiếng phổ thông (tiếng Việt). Song tiếng nói của dân tộc vẫn được bà con sử dụng rộng rãi trong đời sống sinh hoạt hàng ngày tại gia đình, trong cộng đồng. Nguyên nhân để họ giữ được ngôn ngữ có thể do đồng bào người H'Mông, Thái, Hà Nhi, Tày... sống tập trung thành những thôn, bản nhất định với số lượng dân cư cao, việc trao đổi, giao tiếp để bảo lưu tiếng nói trong cộng đồng người dân tộc nhờ đó mà được đẩy mạnh, phát huy một cách tự nhiên. Mặt khác, những năm gần đây, chính sách khuyến khích bảo tồn và phát huy văn hoá truyền thống của các tộc người thiểu số, các hoạt động sinh hoạt văn nghệ có sử dụng tiếng H'Mông, Thái, Hà Nhi, Tày... mà người biểu diễn là những hạt nhân người dân tộc thiểu số, tham gia giao lưu văn hoá, văn nghệ các cấp. Trong đó, có đôi khi người hát cũng chính là người đặt lời mới, sáng tác những bài hát mới hay chuyển dịch từ lời hát tiếng dân tộc thành tiếng phổ thông... Trong thời gian qua tỉnh Điện Biên đã có nhiều biện pháp tích cực nhằm bảo tồn phát huy tiếng nói, chữ viết của đồng bào các dân tộc thiểu số tại chỗ, tiêu biểu như dạy tiếng dân tộc H'Mông, Thái, Hà Nhi... hay trên Đài Phát thanh truyền hình Điện Biên cũng đã có chương trình truyền hình tiếng dân tộc...

Văn học dân gian ở Điện Biên có nội dung rất phong phú. Các DTTS bản địa Điện Biên đã sáng tạo ra kho tàng văn hóa dân gian cộng đồng rất đa dạng và phong phú và giàu tính nhân văn. Điều đó được thể hiện rõ nét trong kiến trúc, điêu khắc văn học truyền miệng, trong hệ thống các lễ hội, trong các câu truyện cổ tích đầy huyền thoại như ca dao, tục ngữ, chuyện kể và các giai điệu văn hóa nghệ thuật. Ngoài kho tàng văn học dân gian của người Kinh thì kho tàng văn học dân gian của các dân tộc khác cũng hết sức phong phú.

Theo thông lệ hằng năm, vào trung tuần tháng 3 tỉnh Điện Biên tổ chức Lễ hội Hoa Ban nhằm giới thiệu, quảng bá về vùng đất và con người Điện Biên, cũng như giới thiệu về tiềm năng, thế mạnh của tỉnh nhằm thu hút đầu tư và tăng cường khối đại đoàn kết các dân tộc. Đặc biệt, đây là dịp để giới thiệu, bảo tồn, phát huy các loại hình di sản văn hóa dân tộc của tỉnh Điện Biên mà tiêu biểu là hình tượng “Hoa Ban” biểu trưng cho mảnh đất, con người Điện Biên nói riêng và vùng Tây Bắc nói chung.

* *Phong tục tập quán* của các dân tộc Điện Biên được thể hiện trong cách thức tổ chức sản xuất, đời sống vật chất, những lễ nghi, nghi thức tâm linh như thờ cúng tổ tiên, đám cưới hỏi, đám ma chay, tết, lễ. Phần lớn các dân tộc trong tỉnh đều thờ cúng tổ tiên dòng họ.

Các dân tộc Điện Biên có nhiều phong tục độc đáo như tục đổi tên của chàng rể sau khi cưới vợ và có con của dân tộc H'Mông, tục ở rể của dân tộc Thái sau đó mới được cưới, tục trong nhà có hai cầu thang của dân tộc Thái, tục trong nhà có hai bếp để sử dụng riêng cho việc nấu ăn gia đình và để nấu đồ cúng tế hoặc để nấu nước tiếp khách của dân tộc Kháng. Phong tục tập quán của các dân tộc còn được thể hiện qua các ngày lễ tết trong năm như tết Nguyên đán, rằm tháng Giêng... trong những ngày lễ này có những thủ tục nghi lễ riêng. Đó là những sinh hoạt vật chất và tinh thần không thể thiếu được trong đời sống của các dân tộc Điện Biên và nó cũng làm nên BSVH Điện Biên.

Ngày nay những phong tục tập quán của các dân tộc trong tỉnh vẫn được giữ gìn và phát huy trong điều kiện mới. Bản sắc dân tộc trong tục thờ cúng tổ tiên, cưới xin, ma chay, vào nhà mới vẫn được lưu giữ. Tuy nhiên ở một số nơi, các thủ tục ăn hỏi, đám cưới, đám ma, đã có sự thay đổi nhưng đó là sự thay đổi theo hướng tiến bộ hơn và vẫn giữ được nghi lễ truyền thống. Các phong tục mừng nhà mới, mừng thọ, ăn cơm mới cũng có nhiều thay đổi nhưng vẫn giữ được ý nghĩa nhân văn tốt đẹp.

3. Kết luận

Sự phong phú của hệ thống di sản văn hóa các dân tộc tỉnh Điện Biên, một mặt, tạo nên một không gian văn hóa Điện Biên vô cùng đặc sắc; mặt khác, đóng góp quan trọng vào sự đa dạng của văn hóa Việt Nam và sự phát triển du lịch - ngành công nghiệp “không khói” được xác định là mũi nhọn phát triển của tỉnh Điện Biên trong thời gian tới. Tỉnh Điện Biên đề nghị Chính phủ và các Bộ, ngành hỗ trợ bảo tồn, tôn tạo các điểm di tích thuộc Đề án bảo tồn và phát huy giá trị Di tích quốc gia đặc biệt Chiến trường Điện Biên Phủ đến năm 2030; xây dựng Khu căn cứ chỉ huy Chiến dịch Điện Biên Phủ; đầu tư kết cấu hạ tầng và làm một số tuyến đường, nhất là cao tốc Sơn La-Điện Biên-Cửa khẩu Tây Trang, Sân bay Điện Biên đã được đầu tư mở rộng và đưa vào khai thác...

Tài liệu tham khảo

1. Đảng bộ tỉnh Điện Biên (2010), *Văn kiện Đại hội đại biểu Đảng bộ tỉnh lần thứ XII*.
2. Quốc hội (2009), *Luật Di sản văn hóa năm 2001 được sửa đổi, bổ sung*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
3. Tỉnh ủy Điện Biên, *Báo cáo tổng kết 15 năm thực hiện nghị quyết Trung ương 5 (Khóa VIII) “Về xây dựng và phát triển văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”*.